

УДК 811.133.1'367.2

Романські, германські та східні мови

Н.Г. Філоненко, доцент кафедри романської філології, докторант
Київський національний лінгвістичний університет

Лінгвосинергетичний аспект синтаксису речення у романі Л. Годе «Le Soleil des Scorta»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вивчення регуляції і просторово-часового упорядкування синтаксичних структур французького художнього прозового тексту правилами мови як внутрішнім фактором свідчать про його певну самоорганізацію. Кількісні композиційні характеристики синтаксичного устрою художнього прозового тексту здатні формувати його якісну смислову своєрідність [1: 126]. У розвідці сучасного французького художнього тексту постає таке питання: наскільки синтаксична узгодженість між одиницями і підсистемами тексту збільшує його впорядкованість і зменшує ентропію.

Зростання кількості повторів синтаксичних одиниць на певних областях тексту приводить до відповідного збільшення щільності цих одиниць, що формує у тексті зони циклічних атракторів. Оскільки «атрактори різного виду – це окремі області впорядкованості відкритої та сильно нерівноважної системи [2: 41]», то ми вбачаємо атракторами зони максимальної концентрації синтаксичних конструкцій певного типу у структурних розділах досліджуваних творів, а також області у тексті із середнім показником щільності як рівноважний стан системи.

Дослідження і публікації з даної теми. Синтаксична розвідка французького художнього тексту, зокрема поетичних творів, у лінгвосинергетичному аспекті проводилося І.Ю Моїсеєвою [1], В.Г. Борботько [3]. Спроби порівнянь кількісних показників структурних характеристик текстів гонкурівських романів і загальні висновки щодо

результатів були зроблені Т. Крузе. При зіставленні довжин речень у романах М. Уельбека « La Carte et le Territoire », Ж. Феррарі « Le Sermon sur la chute de Rome », та романах інших французьких письменників не відзначених премією Гонкур, Т. Крузе помічає збіг кількісних характеристик двох названих романів із відповідними кількісними характеристиками, притаманними творам М. Пруста [4].

Метою статті є встановлення лінгвосинергетичних закономірностей вживання синтаксичних конструкцій підмет + присудок + [...] у сучасному французькому художньому прозовому тексті, зокрема у творі Л. Года « Le Soleil des Scorta ».

Виклад основного матеріалу дослідження. Структура тексту твору Лорана Года « Le Soleil des Scorta » налічує десять розділів, серед яких дев'ятий розділ є за обсягом найменшим і вирізняється меншою кількістю речень, що визначається логікою фабули твору, авторським уявленням про художній час, а саме: у розділі описується землетрус, який швидко руйнує життя персонажів.

Для проведення синтаксичного дослідження сучасного французького художнього прозового тексту у лінгвосинергетичному аспекті ми вважаємо необхідним вивчити структурні характеристики речення як основної і найочевиднішої одиниці синтаксичної розвідки тексту. Найуживанішими узагальненими структурними моделями простих речень у творі Л. Года « Le Soleil des Scorta » є такі: конструкція підмет + присудок з нульовим зв'язком; конструкція підмет + присудок + дієслово в інфінітиві; конструкція підмет + присудок + прямий додаток; конструкція підмет + присудок + непрямий додаток; конструкція підмет + присудок + обставина; підмет + присудок + прислівник; конструкція підмет + присудок + атрибут; конструкція підмет + присудок + інфінітивна підрядна пропозиція, фактивна, або каузативна некусні конструкції; конструкція підмет + присудок + кодієслівна безособова форма, а саме герундій, або *participle présent*; компаративна конструкція.

Крім зазначених основних типів конструкцій нами враховуються окремо таких три: презентативні та буттєві конструкції; безособові конструкції; еліптичні конструкції.

Відповідно до структурування роману Л. Годе «Le Soleil des Scorta» нами були досліджені як загальні кількісні показники вживання синтаксичних конструкцій у цьому творі:

1. Конструкції S(GN)+P(V) підмет + присудок з нульовим зв'язком. Загальна кількість одиниць ланцюгів підмет + присудок з нульовим зв'язком в одинадцятьох розділах роману Л. Годе «Le Soleil des Scorta») – 1104 конструкції, що складає ~ 11,4% від загальної кількості конструкцій підмет + присудок + [...], а саме 9675 одиниць, включаючи безособові, презентативно-буттєві та еліптичні реченнєві конструкції у цю сукупність. За розділами ці показники варіюються у таких межах від першого до десятого розділів відповідно: 13,9%; 12,3%; 12,3%; 9,6%; 10%; 10%; 11,9%; 11,6%; 14,1%; 9,8%.

У наведеному ряді даних, коливання у кількості вживань цієї конструкції у різних розділах не є критичними. Спостерігається помірна динаміка зниження щільності цих конструкцій в серединних розділах твору, та більша концентрація у початкових та передостанньому розділах із стрибком падіння щільності і точкою біфуркації у 4 та 10 розділах та повільним її нарощуванням у 5, 6, 7 та 8 розділах із піком концентрації у передостанньому 9 розділі, у якому знаходиться точка біфуркації, після якої система демонструє ще більш відчутне зниження концентрації конструкцій в останньому розділі. Різниця між максимальною та мінімальною концентраціями становить 4,5%.

2. Конструкції S(GN)+P(V)+Vinf підмет + присудок + дієслово в інфінітиві. Загальна кількість конструкцій цього типу у творі Л.Годе – 873 одиниці, що становить ~ 9% від загальної кількості ланцюгів підмет + присудок + [...]. Процентні співвідношення вживання цих конструкцій за

розділами розподіляються таким чином: 10,3%; 9,3%; 9,9%; 8,6%; 7%; 9%; 10,1%; 8,6%; 7,7%; 8,1%.

Отже, у першому, третьому та сьомому розділах спостерігається дещо вища щільність використання цих конструкцій, ніж протягом усього тексту, проте коливання розбіжностей є, на нашу думку, невисокими. Для конструкції підмет + присудок + дієслово в інфінітиві у цьому творі характерні стрибкоподібні регресія і прогресія у вживанні всередині твору, а саме найменша концентрація цих конструкцій випадає на 5 розділ. Проте цей стрибок не є занадто вираженим, адже різниця між максимальною та мінімальною щільностями становить 3,3%.

3. Конструкції S(GN)+P(V)+COD(GN), або S(GN)+P(V)+COD(Pron.) – конструкція підмет + присудок + прямий додаток; S+P+COI(prép+GN), або S(GN)+P(V)+COI(Pron) – конструкція підмет + присудок + непрямий додаток, або S(GN)+P(V)+COA підмет + присудок + агентивний додаток. Загальна кількість конструкцій цього типу у романі «Le Soleil des Scorta» становить 2990 конструкцій, тобто 30,9%, інакше кажучи майже третину -- це наймасивніша група з усіх дванадцяти типів. У десятих розділах показники цих одиниць такі: 33,3%; 34,8%; 28,7%; 31,6%; 33%; 29,2%; 30,3%; 29,3%; 23,3%; 29,7%. Різниця між максимальною концентрацією, яка приходить на другий розділ та мінімальною із стрибкоподібним падінням вживання, що відзначається у дев'ятому розділі, найменшому з усіх, проте кульмінаційному за сюжетом, достатньо відчутна і складає 10 відсотків. Крім того, ці розділи симетрично розташовані – другий від початку і другий від кінця. Уточнимо, що ця найменша щільність зазначених конструкцій у дев'ятому розділі залежить зовсім не від його обсягу, адже відсоток вираховується відносно кількості вживання усіх конструкцій у розділі.

4. Кількісні показники конструкції S+P+COcirc – конструкція підмет + присудок + обставина. Загальна кількість конструкцій цього типу у творі Л. Годе складає 1145 одиниць, тобто 11,8%. За десятьма розділами розподіл використання цих конструкцій відбувається таким чином: 10,5%; 7,2%; 12%;

15,5%; 12,3%; 12,7%; 11,6%; 12,5%; 20,2%; 11%. Порівнюючи ці дані із процентними показниками попередньої конструкції, а саме підмет + присудок + прямий (непрямий, агентивний) додаток, виявляється що принцип симетрії працює для конструкцій підмет + присудок + обставина дзеркально протилежно, а саме: у симетричних другому та дев'ятому розділах найбільша концентрація спостерігається у дев'ятому розділі із стрибкоподібним збільшенням і зменшенням вживання у наступному розділі, а найменша, відповідно, у другому. Отже, в обох розділах – дев'ятому та другому розташовані по дві точки біфуркації. Розрив між піком вживання і найменшою кількістю є чималим і становить 13 відсотків.

5. Конструкції S+P+Adv – підмет + присудок + прислівник. Середній загальний показник вживання цього типу конструкцій у романі « Le Soleil des Scorta » становить 7,7%. Відсоткові показники використання автором цих ланцюгів у розділах укладаються у таку послідовність: 7,3%; 8%; 7,4%; 8%; 6,9%; 7,4%; 7,6%; 10%; 6,4%; 7,9%. Знову, найменша щільність уживання конструкцій виявляється у дев'ятому розділі, проте найбільша – у передуючому йому восьмому розділі, що свідчить про різке збільшення, а потім різке стрибкоподібне зменшення вживання конструкції підмет + присудок + прислівник на відносно короткому відрізку тексту. Коливання між максимумом та найменшим показником становить 3,6%.

6. Конструкції S+P+Attr – підмет + присудок + атрибут. Середній загальний показник вживання цих конструкцій 10,4%. За розділами кількісні показники використання конструкцій підмет + присудок + атрибут вкладаються у такий ряд: 8,9%; 13,3%; 9,8%; 9,8%; 8,8%; 10%; 10,6%; 10%; 10,1%; 12,2%. Кульмінація кількості цих одиниць випадає на другий розділ, а мінімум – на п'ятий, тобто серединний розділ, різниця між цими екстремумами складає 4,5%.

Наступні три типа конструкцій проявляють низьку частоту вживання.

7. Конструкції S+P+COD+Vinf. – підмет + присудок + інфінітивна підрядна пропозиція, фактивна, або каузативна нексусні конструкції.

Загальна кількість конструкцій цього типу у романі « Le Soleil des Scorta » становить 1% із таким розподілом даних за розділами: 0,8%; 0,5%; 1%; 0,8%; 1,2%; 1%; 1,1%; 1,3%; 1,5%; 0,7%.

Так само як у конструкціях із схемою S+P+CO_{circ}, для ланцюгів S+P+COD+V_{inf}. характерна зворотна симетрія піку і точкою біфуркації у дев'ятому розділі із поступовим нарощуванням концентрації та наступним стрибкоподібним спадом, та мінімуму вживання і точкою біфуркації у другому розділі. Розрив між максимумом і найменшою кількістю складає 1 відсоток.

8. Конструкції S+P+ co-verbe (gérondif, participe présent) конструкція підмет + присудок + кодієслівна безособова форма. Узагальнений показник цих конструкцій у романі дорівнює 1,3%. У десятих розділах показники цих одиниць такі: 0,8%; 0,2%; 0,6%; 0,4%; 2,1%; 0,9%; 1,4%; 1,7%; 5,2%; 2,2%. Коливання між піком та мінімальним уживанням є достатньо помітним і становить 5%.

Подібно до конструкцій S+P+CO_{circ} та S+P+COD+V_{inf}, одиниці S+P+co-verbe відзначаються закономірністю дзеркальної структурної симетрії найбільшої щільності у дев'ятому розділі та найменшої у другому. Ідентичність характеру вживання конструкцій S+P+CO_{circ}, S+P+ co-verbe та S+P+COD+V_{inf} унаочнюють діаграми, подані у додатку ...

9. Конструкції S+P+comme+... компаративна конструкція. Кількісний аналіз вживання цієї конструкції у романі показав такі результати: 0,9% -- середній загальний показник, динамічні показники згідно десяти розділів формують такий ряд: 0,6%; 0,4%; 1,6%; 1,6%; 0,7%; 1%; 0,8%; 0,8%; 0,9%; 0,7%. Мінімум – у другому розділі, максимум – у третьому та четвертому із різницею у 1,2 відсотка та точками біфуркації і стрибкоподібним збільшенням концентрації у третьому розділі та її раптовим зменшенням у п'ятому. Отже, для цієї конструкції характерний асиметричний порядок її організації у тексті.

Антиподом конструкції S+P+comme+... є одиниці із схемою S+P+Adv, які демонструють зворотню дзеркальну асиметрію до компаративних конструкцій.

10. Безособові, еліптичні, парцельовані, неповні та презентативні конструкцій. Кількісні дані цих трьох типів розподіляються таким чином:

Безособові конструкції: середній показник ~ 2,8% із таким розподілом за розділами: 2,5%; 2,2%; 3%; 2,8%; 3,6%; 3,3%; 2,8%; 2,9%; 0,9%; 2,6%.

Еліптичні, парцельовані, неповні конструкції: середній показник ~ 9%, розподіл за розділами: 6,8%; 7,5%; 9,8%; 8%; 11,1%; 10,9%; 7,9%; 8,5%; 6,4%; 11,7%. Надзвичайно висока щільність цих конструкцій у творі Л. Годе пояснюються авторською ідіоконцептуальною установкою. Найдовша серія речень цієї групи у романі передує зоні золотого перетину і знаходиться з ним в одному смислового фрагменті, а саме у шостому розділі:

— *Oui. Beaucoup. Enfin, je crois. Suffisamment. Le jour de l'achat du bureau de tabac. La naissance de Vittorio. Mon mariage. Mes neveux. Mes nièces. Oui.* (L. Gaudé « Le Soleil des Scorta »).

Цей фрагмент є точкою біфуркації, до якої у фізичному просторі тексту відбувається збільшення концентрації, а після якої відбувається поступове зменшення щільності до, відповідно, найменшої кількості у найкоротшому дев'ятому розділі у якому віднаходиться кульмінація сюжету. Кількість цих конструкцій зростає стрибкоподібно у десятому розділі, а концентрація у цьому розділі найвища саме у зоні першого гармонійного центру, який визначається нами згідно з правилом обчислення золотого перетину у залежності від загальної кількості речень у цьому розділі досліджуваного твору за формулою $\varphi = 1,618$ (перший золотий перетин) або 0,382, наприклад:

— *L'oncle Mimi va fan'culo. L'oncle Peppe pancia piena. L'oncle Faelucc'. Il resta longuement ainsi. Sous le soleil. Oubliant la chaleur. Ne prêtant plus attention à la sueur qui lui coulait le long du dos. Il repensait à ces oncles tels qu'il les avait connus. Il repensait aux histoires qu'on lui avait racontées. Il avait*

aimé ces trois hommes avec tout le cœur d'un enfant. Bien plus que son père - qui lui avait souvent paru être un étranger, mal à l'aise dans les réunions de famille, incapable de transmettre à ses fils un peu de lui-même, alors que les trois oncles, eux, n'avaient cessé de veiller sur lui et Donato, avec la générosité des hommes mûrs, un peu lassés du monde, face à des enfants neufs et innocents. Il ne parvenait pas à établir la liste exhaustive de tout ce qu'il tenait d'eux. Des paroles. Des gestes. Des valeurs aussi. Il s'en rendait compte maintenant qu'il était père et que sa grande fille le gourmandait parfois pour ses tournures de pensée qu'elle qualifiait d'archaïques. Le silence sur l'argent, la parole donnée. L'hospitalité. Et la rancune tenace. (L. Gaudé « Le Soleil des Scorta ») [5].

У наведеному фрагменті, три останніх речення якого є головним гармонійним центром завершального розділу, віднайдено 15 конструкцій цього типу. Довкола другого гармонійного центру у романі також концентруються неповні речення:

— « *Oui, répondit Elia. **Ma vie est derrière moi.*** (гармонійний центр) *Une vie de cigarette. Toutes ces cigarettes vendues qui ne sont rien. Que du vent et de la fumée* (L. Gaudé « Le Soleil des Scorta ») [5].

Три конструкції цього типу після гармонійного центру є точками біфуркації, після якої відбувається поступове зниження щільності таких речень до кінця твору.

Презентативні конструкції: середній показник $\sim 3,8\%$, розподіл за розділами: 4,2%; 4,2%; 4%; 3,3%; 3,3%; 4,5%; 3,9%; 2,8%; 3,1%; 3,4%. Найвища щільність цих конструкцій віднайдена у шостому розділі, тобто у зоні, наближеній до магістрального рекурентного центру всього твору. Областями із рівноважними станами до яких тяжіє система, тобто атрactorами, є зони, що передують золотому перетину та знаходяться після нього. Мінімальна концентрація презентативних конструкцій – у восьмому розділі.

На симетричні та асиметричні стани системи тексту вказує І.Ю. Моїсеєва [1: 248, 254], та Г.Г. Москальчук, зазначаючи, що симетричне

наповнення притаманне початку та кінцю тексту [6: 74]. Асиметричний стан проявляється у мінімумі та максимумі вживання конструкцій у структурно суміжних розділах, а симетричний стан позначається у найбільш концентрованому та розрідженому застосуванні синтаксичних одиниць у другому та передостанньому розділах досліджуваного твору. Крім того, точки біфуркації, тобто зміни стану синтаксичної системи роману у динаміці віднаходяться у зонах, наближених до гармонійних центрів (золотих перетинів) структурно-композиційних складників твору.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. Дослідивши динамічний план синтаксичної організації французького художнього прозового тексту, зокрема роману Л. Года «Le Soleil des Scorta», що був нагороджений найпрестижнішою французькою премією за кращий роман французькою мовою, ми довели його прямо-дзеркальний та зворотно-дзеркальний симетричні та асиметричні способи функціонування циклічних синтаксичних атракторів, що свідчить про антиентропійні процеси текстотворення.

Перспективи подальшого дослідження. Подальше вивчення кількісних показників вживання синтаксичних конструкцій, поглиблене дослідження функціональних особливостей, деталізація різних семантичних характеристик синтаксичних конструкцій в інших творах французьких письменників може надати об'єктивні результати щодо питань самоорганізації французького художнього прозового тексту.

Література

1. Моисеева И. Ю. Синергетическая модель текстообразования: диссертация д-ра филол. наук: 10.02.19 – теория языка / И.Ю. Моисеева. – Оренбург. – 2007. – 407 с.
2. Герман И. А. Лингвосинергетика: Монография. / И.А. Герман. – Барнаул: Издательство Алтайской академии экономики и права, 2000. – 168 с

3. Борботько В.Г. Принципы формирования дискурса: от психолингвистики к лингвосинергетике / В.Г. Борботько. Изд. 4-е – М.: Книжный дом «Либроком», 2011. – 288 с.

4. Crouzet T. Comment obtenir un prix Goncourt. [сайт]. URL: [http://blog.tcrouzet.com/2012/12/07/comment-obtenir-un-prix-goncourt/]

5. Gaudé L. Le soleil des Scorta / L.Gaudé. – Actes sud, 2004. – 250 p.

6. Москальчук, Г.Г. Структурная организация как аспект общей теории текста / Г.Г. Москальчук // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2006. – № 1. – Т. 1. Гуманитарные науки. – С. 73 - 81.

Філоненко Н. Г. Лінгвосинергетичний аспект синтаксису речення у романі Л. Года Le Soleil des Scorta »

Анотація. У статті досліджуються кількісні показники синтаксичних конструкцій простого речення та вивчається лінгвосинергетичний аспекти вживання цих одиниць у творі одного з сучасних французьких письменників

Ключові слова: синтаксична конструкція, художній текст, гармонійний центр, аттрактор, симетрія/асиметрія.

Филоненко Н. Г. Лингвосинергетичний аспект синтаксиса предложения в романе Л. Года Le Soleil des Scorta »

Аннотация. В статье исследуются количественные показатели синтаксических конструкций простого предложения, изучается лингвосинергетический аспект употребления этих единиц в произведении одного из современных французских писателей

Ключевые слова : синтаксическая конструкция, художественный текст, гармоничный центр, аттрактор, симметрия / асимметрия.

Filonenko N.G Linguosynergetic aspect of the sentence syntax in the novel by L. Gode Le Soleil des Scorta »

Abstract. The article deals with quantitative indicators of syntax of a simple sentence and studies a linguosynergetic aspect of the use of these units in the work of one of contemporary French writers.

Keywords: syntax, literary text, harmonious center, attractor, symmetry / asymmetry.